

O reconstituire

Un onorant act reparatoriu pentru destinul nedrept al unui dramaturg, „mereu descoperit și iarăși uitat” – cum notează Mircea Ghițulescu în a sa istorie a dramaturgilor noștri –, Ion Luca, (1894–1972), întreprinde cercetătorul băcăuan Nicolae Cârlan, publicând la Editura Corgal Press din Bacău un volum cu trei ucrări de teatru religios ale autorului, necunoscute generațiilor noastre, intitulat **Salba reginei**. Într-adevăr, despre această latură a creației sale nu s-a pomenit aproape șaizeci de ani, de la publicarea piesei *Salba reginei* în 1947; n-o menționează nici principalele volume de istorie a teatrului, nici cele dedicate dramaturgiei sale cu titlul generic *Teatru* (din 1963, 1968, 1976). Nu e de mirare că nu le-am cunoscut și am rămas cu o imagine incompletă despre varietatea temelor și genurilor abordate de scriitor, pe o arie multilaterală totuși, de drame psihologice și istorice, legende, piese de inspirație contemporană, comedii etc. Unica sa preocupare literară a fost dramaturgia, chiar dacă a debutat la 40 de ani și atunci cu concursul unui om de teatru care i-a rescris lucrarea. „M-am dedicat dramaturgiei fără să mă pot exprima vreodată altfel sau prin altceva decât prin ea”, mărturisește el într-un interviu din 1969.

În 1931 prezintă Teatrului Național prima sa piesă, intitulată *Iuda din Cariot*, pe care Comitetul de lectură o respinge, însă, ca lipsită de unitate și tehnică dramatică. „Ani de zile – scrie George Ciprian – părintele Luca urcase scările teatrului cu hârtoagele la subțioară și ani de zile cerberii din Comitetul de lectură îi înapoiaseră piesa cu mențiunea «să se modifice»”. Și cum, la una dintre ședințe, Octavian Goga, frunzărind-o, a socotit că totuși „s-ar putea scoate ceva din ea”, l-a rugat pe Ciprian – și el „cerber” pe-atunci – să șlefuiască acest material. Ciprian și-a dat demisia din Comitetul de lectură și în șase luni a rescris piesa. S-a reprezentat în martie 1934, în regia lui Ion Șahighian și a coautorului, cu George Calboreanu în rolul titular. N-a avut succes de public, dar a obținut Marele Premiu al Teatrului Național, instituit abia cu o stagiune înainte. Ion Luca refăce, totuși, textul, restructurându-l de la trei acte la 12 tablouri și cu titlul *Salba reginei* se reprezintă în 1947 pe aceeași scenă. Consemnată judicios într-o cronică de Al. Piru în septembrie – „o temă interesantă și originală... anume de a demonstra că și răstignirea lui Iisus a fost mijlocită tot printr-o femeie” –, dar peste câteva zile expusă oprobriului ideologic de către Nina Cassian, care o consideră pur și simplu „o piesă huliganică”! Bine primite au fost precedentele drame religioase jucate, *Femeia cezarului* (ianuarie 1940, reluată în mai 1945) și *Năframa iubitei* (noiembrie 1946), cuprinse și în acest volum, cu personaje și acțiuni inspirate din istoria Bizanțului („*Femeia cezarului* e o dramă cu totul modernă, deghizată în aparențe istorice pentru a o face convenabilă publicului”, notează în 1940 Nichifor Crainic. Despre *Năframa iubitei*, Șerban Cioculescu e de părere că piesa se susține „printr-o construcție fără greș în compunerea ei cinematografică, din șaptesprezece tablouri”, unde drama se edifică prin „exemplare umane felurite, asigurându-și trăinicia”. E de altfel și convingerea fermă a autorului că dramaturgia „înseamnă în primul rând caractere”).

Ceea ce se confirmă în parte în piesele respective. Cu arhiereul Ana din *Salba reginei*, un adevărat regizor al întâmplărilor, care, pentru pierderea lui Iisus, suspectat de a vrea să fie împăratul iudeilor, îl atrage cu prețul a treizeci de arginți pe singurul său ucenic iudeu, să-l vândă din înaltă menire de neam: „Suntem neam

de negustori. Iisus propovăduiește cinstea și iubirea de oameni. Dar cinstea și omenia-s otrăvi ucigând negustoria" (personajul e ostentativ și exclusivist, chiar, în exprimarea acestei tendințe). Cu Evdochia, soția împăratului Teodosie, din *Femeia cezarului*, care, convinsă să scape cu o băutură de buruieni de urmările compromițătoare ale unui amor neîngăduit, înfruntă cu demnitate suspiciunile și învinuirile, mândră că: „Sufletul meu nu e albie de ură!”. Și cu Irina, ateniașca, din *Năframa iubitei*, „Cea mai frumoasă fecioară din Bizanț”, ajunsă împărăteasă prin jocul hazardului și ițele răsucite de un carierist viclean, Nichifor, care va râvni în cele din urmă tronul. Sunt personaje puternice, cu voință net conturată, convingeri ferme și rol determinant în acțiune, chiar dacă au a-i împărtăși nefaste consecințe dramatice, cum e cazul celor două eroine. „Voi trăiți lumea din afară, lumea vorbăreată în slove și judecăți – spune Evdochia iubitelui ei. Noi trăim lumea cea din adânc, lumea de taină, lumea lăuntrului ascuns”. Pe această intimă particularitate se produce și interferența cu planul religios – dacă copilul neîntrupat e alcătuirea lumească sau divină (Evdochia), sau de ce nu înțelegem că „Icoana-i prag spre cer. Și-n pragul cerului să stăm numai cu dumnezeirea noastră: suflet fără trup!” (*Irina*). Principalele personaje trăiesc o acută frământare lăuntrică și sfârșesc sfidând crezul inoculat (Iuda se spânzură), descoperindu-l pe cel divin (Evdochia intră la mănăstire) sau preamărindu-l în surghiun (*Irina*: „Fiul meu, să mergem... Tu nefericit că nu vezi lumea... eu nefericită că o văd...”). Dar și alcătuiți slabi de fire, manevrabile și inconsecvente, ca însuși Iuda, apoi împărații Teodosie și Leon din celelalte piese, creduli până la prostie și ridicoli prin lipsă de duh. Dramaturgul dă, e adevărat, alternanță și ritm acțiunilor prin împărțire în scene și tablouri, are abilitate cinematografică în compunerea planurilor, sugerând prezențe figurative ample, mobile. „Luciditățile de scriitor ale domnului Ion Luca sunt frământate”, nota Tudor Arghezi. Predomină, totuși, alura unor confruntări de ipoteze, pledoarii în susținerea unor poziții contradictorii, trădându-l și pe licențiatul în drept Ion Luca, și pe teolog. Și supără stilul grandilocvent, cu formulări artificiale și prețiozitate de multe ori, uneori imposibile („În negrul tigvei mi se holbează cucuvăile cugetului”, „Cât te-am iubit... singură... în cămăruța sufletului, după gratiile simțurilor”, „Ce-i mai sus? Adâncul văzut din vârf, ori creasta ogindită-n holbarea fundului?”, „Gloria este mereu neașteptat”, „foalele nimicului îmi suflă-n cimpoiul paraginei”... ș.a.).

Cuvânt înainte de Bartolomeu Valeriu Anania, schiță bio-bibliografică, referințe critice și o postfață cu extinse comentarii, completează această binevenită restituire întreprinsă de Nicolae Cârlan.

Ion CAZABAN

Dramatic versus Teatral

Printre aparițiile editoriale de același profil, cartea lui Sebastian-vlad Popa, *Despărțirea gemenilor* (Editura UNITEXT, 2006) este una incitant teoretică, ieșind din tiparele teatrologice obișnuite. Fără să le abandoneze total, dar asta pentru a le reconsidera metodic, amplificând înțelesul sau dând altă valoare unor noțiuni general acceptate, propunând din alt unghi de vedere abordări conceptuale